

УДК 338.43:339.137.2

Нужна О.А., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

РОЛЬ АМОРТИЗАЦІЙНИХ ВІДРАХУВАНЬ В ПРОЦЕСАХ КАПІТАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті досліджено джерела капіталізації сільськогосподарської галузі. Зокрема, проведено аналіз структури потенційних фінансових ресурсів щодо здійснення капіталізації сільського господарства загалом на рівні України і для досліджуваних сільськогосподарських підприємств Волинської області зокрема. Вивчено питання ролі та значення амортизаційних відрахувань у процесах капіталізації сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: амортизація, амортизаційні відрахування, капіталізація, капіталізація сільськогосподарських підприємств.

Nuzhna O.

ROLE OF DEPRECIATION CAPITALIZATION IN THE PROCESSES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

This paper investigates the sources of capitalization of agriculture. In particular, the analysis of patterns of potential financial resources for the implementation of the capitalization of agriculture in general and Ukraine at the studied farms Volyn region in particular. The question of the role and value of depreciation in the process of capitalization of farms.

Keywords: depreciation, amortization, capitalization, capitalization farms.

Нужная О.А.

РОЛЬ АМОРТИЗАЦИОННЫХ ОТЧИСЛЕНИЙ В ПРОЦЕССАХ КАПИТАЛИЗАЦИИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье исследованы источники капитализации сельскохозяйственной отрасли. В частности, проведен анализ структуры потенциальных финансовых ресурсов по осуществлению капитализации сельского хозяйства в целом на уровне Украины и для исследуемых сельскохозяйственных предприятий Волинской области в частности. Изучены вопросы роли и значения амортизационных отчислений в процессах капитализации сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: амортизация, амортизационные отчисления, капитализация, капитализация сельхозпредприятий.

Нужная О.А.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Вчені розглядають капіталізацію як фундаментальний процес, економічний зміст якого полягає в підвищенні вартості капіталу, який належить суб'єктам всіх рівнів господарювання, в результаті зростання їх господарського потенціалу і ефективності.

Розвиток капіталізації за нинішніх умов стає ключовим завданням економічного росту підприємств, що забезпечує їх конкурентоспроможність, фінансову стійкість, платоспроможність, можливості виходу на вітчизняні та за зарубіжні ринки капіталу, підвищує добробут власників та працівників. Підвищення капіталізації підприємств є важливим завданням державної економічної політики, оскільки впливає на зростання капіталізації економіки в цілому, забезпечує вихід країни на міжнародні ринки, підвищення основних макроекономічних показників, інвестиційну привабливість та створення нових робочих місць.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних основ капіталізації сільськогосподарських підприємств здійснили вітчизняні вчені-економісти: В.Г. Андрійчук, Н.Ю. Брюховецька, І.П. Булеєв, В.С. Загорський, М.А. Козоріз, О.Я. Побурко, Ю.І. Турянський, Ю.В. Улянич, М.Й. Хорунжий, В.Л. Янчевський та ін.

Андрійчук В.Г. в своїх працях досліджує питання, пов'язані із суттю, напрямками, механізмами капіталізації, мотивами її здійснення, дає перші оцінки здійснення капіталізації, масштаби її здійснення, аналізує переваги і загрози здійснення капіталізації в сільському господарстві України [1].

Козоріз М.А. займається вивченням широкого кола питань, пов'язаних з проблемами капіталізації, в тому числі питань оцінки активів на рівні регіону, також досліджує функції капіталізації в забезпеченні ефективного розвитку підприємств [4].

Хорунжий М.Й. наголошує, що процеси капіталізації аграрного сектора, які набувають динамічного розвитку, потребують створення необхідних організаційно-економічних передумов. Вчений вважає, що складові європейської моделі сільського господарства (диверсифікація і посилення багатofункціональності галузі, збереження просторових параметрів галузі та зменшення регіональної диверсифікації доходів, підтримки життєздатності аграрних підприємств і поглиблення зв'язку сільського господарства з розвитком територій) є надзвичайно

актуальними для України і тому важливо процеси капіталізації сільського господарства в Україні, які поки що не мають такого змісту, спрямувати в русло саме цих вимог моделі [7, с. 56].

Побурко О.Я. розглядає теоретичні і методологічні питання організації управління використанням комплексу джерел формування капіталу підприємства, розробив економіко-математичну модель оптимізації структури капіталу підприємства на етапі його організації [5].

Загорський В.С. вивчає теоретичні аспекти капіталізації суб'єктів господарювання [2].

Турянський Ю.І. розглядає державне регулювання господарських систем в умовах лібералізації та капіталізації економічного розвитку [6].

Улянич Ю.В. досліджує теоретичні та науково-методичні питання розвитку капіталізації сільськогосподарських підприємств, зокрема, розглядає методичні підходи до комплексної оцінки рівня капіталізації сільськогосподарських підприємств [8].

Янчевський В.Л. вивчає питання економічної сутності капіталізації підприємств та напрямів її здійснення [9].

Цілі статті. Метою даного дослідження є визначення ролі та функцій амортизації як важливого джерела фінансових ресурсів у процесах капіталізації сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Вчені називають декілька джерел капіталізації сільськогосподарської галузі:

- власні доходи сільськогосподарських товаровиробників;
- залучення банківських кредитів;
- фінансовий лізинг;
- вливання капіталу з інших сфер економіки;
- залученні прямих іноземних інвестицій;
- рух капіталу всередині галузі від менш ефективних власників до більш ефективних [1, с. 12].

За оцінками професора Андрійчука В.Г., протягом 2000-2005 років загальна сума потенційних фінансових ресурсів щодо здійснення капіталізації сільського господарства поступово збільшувалась (за винятком 2002 року) [1, с. 29]. Однак протягом вказаного періоду відбулись значні зміни у структурі цих ресурсів (табл. 1).

Таблиця 1

Структура потенційних фінансових ресурсів щодо здійснення капіталізації сільського господарства, %

№	Показник	Роки							
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2010	2011
1	Власні джерела З них:	59,4	25,1	9,9	16,3	28,4	31,2	69,19	70,12
	Прибуток	34,1	11,5	-3,7	7,7	21,1	23,9	50,78	58,88
	Амортизація	25,3	13,7	13,6	8,6	7,2	7,3	18,41	11,24
2	Державне фінансування в основний капітал В тому числі:			0,4	1,8	3,0	1,8	1,12	0,88
	Часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки			0,1	0,3	0,3	1,0	0,09	0,02
	Фінансування НАК «Укragролізінг»			0,3	1,4	2,8	0,8	1,03	0,86
3	Кредити комерційних банків	40,6	74,9	89,7	82,0	68,6	67,0	29,69	29,00
4	Всього коштів за всіма джерелами фінансування	100	100	100	100	100	100	100	100

* Джерело: [1]; за 2010-2011 роки - розрахунки автора

Як показують розрахунки, протягом 2000-2005 років лише у 2000 році у структурі потенційних фінансових ресурсів щодо здійснення капіталізації сільського господарства переважала питома вага власних джерел (59,4%). А починаючи з 2001 року, коли на повну силу запрацювала державна програма здешевлення кредитів комерційних банків для сільськогосподарських підприємств та інших підприємств АПК шляхом часткової компенсації відсоткової ставки, питома вага кредитів комерційних банків у загальній сумі джерел здійснення капіталізації становила близько 70-90%.

Варто зазначити, що питома вага власних джерел у структурі потенційних фінансових ресурсів щодо здійснення капіталізації сільського господарства, починаючи з 2002 року, має стійку динаміку до збільшення. В тому числі, питома вага прибутку аграрних підприємств протягом 2003-2005 років також зростає від 7,7% до 23,9%.

Однак у 2010-2011 роках відбулись суттєві зміни у структурі джерел фінансових ресурсів щодо здійснення капіталізації сільського господарства. Зокрема, як і у 2000 році, почали переважати власні джерела, питома вага яких становила близько 70%. Причому з власних джерел більшу питому вагу у структурі всіх джерел щодо здійснення капіталізації займає саме прибуток: 50,78% у 2010 році і 58,88% у 2011 році.

Таким чином, протягом останніх років у сільському господарстві спостерігається певна позитивна динаміка щодо росту прибутків, стабілізації рівня витрат і збільшення частки прибуткових підприємств, що створює передумови для прискорення капіталізації аграрного сектора саме за рахунок власних доходів сільськогосподарських товаровиробників.

Питома вага амортизаційних відрахувань у структурі потенційних фінансових ресурсів щодо здійснення капіталізації сільського господарства у 2000-2005 роках поступово зменшувалась від 25,3% до 7,2%, однак у 2010-2011 роках цей показник дещо більший – відповідно 18,41% і 11,24%.

Проведемо аналіз динаміки фінансових джерел капіталізації для досліджуваних трьох сільськогосподарських підприємств Луцького району Волинської області за 2011-2012 роки (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз динаміки фінансових джерел капіталізації СГПП «Дружба», СВК «Урожай» та ПОСП ім. Івана Франка у 2011-2012 роках, тис. грн.

№	Показник	СВК «Урожай»			СГПП «Дружба»			ПОСП ім. І. Франка		
		2011	2012	відх.	2011	2012	відх.	2011	2012	відх.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Власні джерела, з них:	5634	8014	2380	4832	8693	3861	10982	12838	1856
1.1	прибуток	2361	4212	1851	1554	3851	2297	4670	4727	57
1.2	амортизація	3273	3802	529	3278	4842	1564	6312	8111	1799
2	Залучені джерела з них:	1327	737	-590	5984	5567	-417	775	575	-200
2.1	державне фінансування	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.2	кредити комерційних банків	1327	737	-590	5984	5567	-417	775	575	-200
3	Всього коштів за всіма джерелами фінансування	6961	8751	1790	10816	14260	3444	11757	13413	1656

* Джерело: розрахунки автора

Аналіз показав, що загальна сума фінансових джерел капіталізації для всіх досліджуваних підприємств у 2012 році зростає порівняно з 2011 роком: на 1790 тис. грн. у СВК «Урожай», на 3444 тис. грн. у СГПП «Дружба» і на 1656 тис. грн. у ПОСП ім. І. Франка.

Причому зростання загальної суми спричинене зростанням суми власних джерел капіталізації (як прибутку, так і суми амортизаційних відрахувань).

В той же час сума залучених коштів зменшується у всіх підприємствах за рахунок зменшення суми кредитів комерційних банків.

Таке джерело капіталізації як державне фінансування у досліджуваних підприємств відсутнє.

Серед досліджуваних підприємств найбільша сума фінансових джерел капіталізації наявна у ПОСП ім. І. Франка, а найменша – у СВК «Урожай».

Проведемо аналіз структури фінансових джерел капіталізації для досліджуваних сільськогосподарських підприємств Волинської області за 2011-2012 роки (табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз структури фінансових джерел капіталізації СГПП «Дружба», СВК «Урожай» та ПОСП ім. Івана Франка у 2011-2012 роках, %

№	Показник	СВК «Урожай»			СГПП «Дружба»			ПОСП ім. І. Франка		
		2011	2012	відх.	2011	2012	відх.	2011	2012	відх.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Власні джерела, з них:	80,9	91,6	10,6	44,7	61,0	16,3	93,4	95,7	2,3
1.1	прибуток	33,9	48,1	14,2	14,4	27,0	12,6	39,7	35,2	-4,5
1.2	амортизація	47,0	43,4	-3,6	30,3	34,0	3,6	53,7	60,5	6,8
2	Залучені джерела з них:	19,1	8,4	-10,6	55,3	39,0	-16,3	6,6	4,3	-2,3
2.1	державне фінансування	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.2	кредити комерційних банків	19,1	8,4	-10,6	55,3	39,0	-16,3	6,6	4,3	-2,3
3	Всього коштів за всіма джерелами фінансування	100	100	*	100	100	*	100	100	*

* Джерело: розрахунки автора

Аналіз показав, що у структурі фінансових джерел капіталізації для двох досліджуваних підприємств найбільшу питому вагу займають власні джерела капіталізації: 80,9% і 91,6% відповідно у 2011 і 2012 роках у СВК «Урожай», 93,4% і 95,7% у ПОСП ім. І. Франка.

На СГПП «Дружба» у 2011 році спостерігається переваження залучених джерел – їх питома вага складає 55,3% у структурі джерел капіталізації. Однак у 2012 році ситуація змінилась і на цьому

підприємстві також переважають власні джерела, питома вага яких складає 61,0% у структурі джерел капіталізації.

Варто зазначити, що серед власних джерел капіталізації більшу частину займають амортизаційні відрахування порівняно з сумою прибутку для всіх досліджуваних підприємств.

У 2012 році порівняно з 2011 роком спостерігається зростання питомої ваги власних джерел капіталізації: на 10,6 п.с. у СВК «Урожай», на 16,3 п.с. у СГПП «Дружба» і на 2,3 п.с. у ПОСП ім. І. Франка.

Таким чином, важливим власним джерелом фінансування відтворення основного капіталу сільськогосподарських підприємств є амортизаційні відрахування.

Амортизаційна політика упродовж багатьох років залишається найслабкішою ланкою економічної політики усіх без винятку урядів незалежної України, оскільки сформована ними амортизаційна система не виконує своєї головної функції – не створює зацікавленості підприємців до оновлення основних фондів, впровадження наукових розробок та новітніх технологій у виробництво у найважливіших сферах економічної діяльності.

Про незадовільне використання потенціалу амортизації як найбільш ефективного інструменту фінансування оновлення основних фондів, насамперед, свідчить наявність тенденції до збільшення ступеня зносу основних засобів.

Сільське господарство – це галузь, яка характеризується високим рівнем капіталомісткості, тому тут амортизаційні відрахування відіграють особливо важливу роль у процесі відтворення. За період дослідження питома вага амортизаційних відрахувань у структурі витрат на виробництво продукції сільського господарства протягом періоду досліджування зростає.

Так, у 2004 р. амортизаційні відрахування становили 3,4% в структурі витрат, а у 2008 р. 7,0%, що на 3,6% більше. За даними Держкомстату, у 2011 році амортизаційні відрахування становили 4,9% у структурі витрат. Зростає і питома вага амортизаційних відрахувань у структурі витрат на виробництво продукції рослинництва. Протягом 2004-2008 рр. її величина зросла з 4,0% до 8,9%, тобто на 4,9%. У 2011 році питома вага амортизаційних відрахувань у структурі витрат рослинництва становить 5,4%.

Частка амортизаційних відрахувань у структурі витрат на виробництво продукції тваринництва зростає нижчими темпами ніж в

рослинництві. За даними Держкомстату, за період дослідження ця величина зросла на 1,2%, з 2,5% у 2004 р. до 3,7% у 2008 р. У 2011 році частка амортизаційних відрахувань у структурі витрат тваринництва становить 3,6%.

Отже, можна зробити висновок, що частка амортизації в структурі витрат продукції є надто малою, тим більше за умов нецільового її використання. Таким чином, амортизація як основне джерело формування інвестиційних ресурсів не може ефективно забезпечувати належне виконання цієї функції. Необдумані амортизаційна політика держави та слабкий контроль її за цільовим використанням підприємствами накопичених ними амортизаційних фондів призвели до того, що амортизаційні відрахування перетворились із джерела розширеного відтворення чи інвестиційної діяльності у ресурс поповнення обігових коштів господарств.

Проведемо аналіз фондооснащеності для досліджуваних сільськогосподарських підприємств Волинської області за 2011-2012 роки (табл. 4).

Таблиця 4

Аналіз фондооснащеності СГПП «Дружба», СВК «Урожай» та ПОСП ім. Івана Франка у 2011-2012 роках

№	Показник	СВК «Урожай»			СГПП «Дружба»			ПОСП ім. І. Франка		
		2011	2012	відх.	2011	2012	відх.	2011	2012	відх.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Вартість основних засобів, тис. грн.	6727	7109	382	9939	9093	-846	9860	10671	811
2	Площа сільськогосподарських угідь, га	2588	2583	-5	3278	3278	0	2346	2345	-1
3	Фондо-оснащеність в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	2,60	2,75	0,15	3,03	2,77	-0,26	4,20	4,55	0,35

* Джерело: розрахунки автора

Аналіз показав, що найбільша фондооснащеність на ПОСП ім. І. Франка: на 1 га сільськогосподарських угідь припадає у 2011 році 4,20 тис. грн. вартості основних засобів, а у 2012 році 4,55 тис. грн. Найменша фондооснащеність спостерігається на СВК «Урожай» - відповідно у 2011 і 2012 роках на 1 га сільськогосподарських угідь припадає 2,60 тис. грн. і 2,75 тис. грн. вартості основних засобів.

Зазначимо, що у 2012 році порівняно з 2011 роком фондооснащеність СВК «Урожай» і ПОСП ім. І. Франка зростає

відповідно на 0,15 і 0,35 тис. грн. на 1 га сільськогосподарських угідь, а фондооснащеність СГПП «Дружба», навпаки, має негативну динаміку до зменшення на 0,26 тис. грн. на 1 га сільськогосподарських угідь.

Хорунжий М.Й. зазначає, що сільськогосподарські підприємства стають перед проблемою не стабілізації, а стримування спаду виробництва, бо щорічне скорочення основних засобів є ознакою наростаючої виробничої неспроможності [7, с. 53].

Такий стан справ може призвести до значного зменшення обсягів вирощування та переробки сільськогосподарської продукції, що загрожуватиме продовольчій безпеці держави.

Висновки. Таким чином, ми дослідили питання ролі та значення амортизаційних відрахувань у процесах капіталізації сільськогосподарських підприємств.

Вважаємо, що для суттєвого підвищення ролі амортизаційних відрахувань у формуванні інвестиційного потенціалу підприємств необхідно забезпечити, зокрема, застосування прискореної амортизації до окремих галузей економіки і, в тому числі, для сільського господарства.

На нашу думку, надавати пільгові норми амортизації потрібно не всім основним засобам 4 групи (машини та обладнання) та 5 групи (транспортні засоби), як це зазначено у ст. 145.1.5 Податкового кодексу України. Насамперед необхідно надати право застосовувати прискорену амортизацію для підприємств, що використовують високотехнологічне обладнання, підприємств ІТ-сектору, агропромислового комплексу.

1. Андрійчук В.Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: [монографія] / В.Г. Андрійчук. – Ніжин: ТОВ „Видавництво „Аспект-Поліграф”, 2007. – 216 с.
2. Загорський В.С. Теоретичні аспекти капіталізації суб'єктів господарювання / В.С. Загорський, В.С. Хустова // Інновації: проблеми науки та практики: моногр. / під ред. Пономаренка В.С., Кизима М.О., Іванова Ю.Б. – Х.: ФОП Лібуркіна Л.М.; ВД «Інжек», 2009. – С. 176-192.
3. Капитализация предприятий: теория и практика: моногр. / под ред. д.э.н., проф. И.П. Булеева, д.э.н., проф. Н.Е. Брюховецкой; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти; ДонУЭП. – Донецк, 2011. – 328 с.
4. Козоріз М.А. Функції капіталізації в забезпеченні ефективного розвитку підприємств / М.А. Козоріз, І.З. Сторонянська // Капіталізація підприємств та фінансових організацій: теорія і практика: тези доп. і повідом. міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 27 трав. 2011 р.) / НАН України, І-т еко-номіки пром-ті; редкол.: І.П. Булесев (відп. ред.) та ін. – Донецьк, 2011. – 240 с.

5. Побурко О.Я. Організація управління капіталізацією господарського комплексу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.03 „Організація управління, планування і регулювання економікою” / О.Я. Побурко. - Львів, 2001. - 19 с.
6. Турянський Ю.І. Державне регулювання господарських систем в умовах лібералізації та капіталізації економічного розвитку: Автореф. дис. ...канд. екон. наук. – Львів, 2005. – 25 с.
7. Хорунжий М.Й. Організаційно-економічні трансформації у сільськогосподарському виробництві у процесі його капіталізації / М.Й. Хорунжий // Економіка АПК. – 2005. - №10. – С. 51-57.
8. Улянич Ю.В. Розвиток капіталізації сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 „Економіка та управління підприємствами” / Ю.В. Улянич. – Умань, 2012. – 20 с.
9. Янчевський В.Л. Економічна сутність капіталізації підприємств та напрями її здійснення / В.Л. Янчевський // Вісник Житомирського національного агроєкологічного університету. – 2011. – №2. – С. 308-319.